O‘ZBEK FOLKLORI VA SHEVALARI TADQIQOTLARI: AMALIYOT, METODOLOGIYA, YANGICHA YONDASHUV”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

2025-Toshkent

MUNDARIJA

YALPI YIG‘ILISH MA’RUZALARI

1	**Mamatkulova M.** Turkiyada shevashunoslik va o‘zbek shevalarining o‘qitilishi	3
2	**Turdimov Sh.** Qo‘rg‘on dostonchilik maktabi va Ergash Jumanbulbul o‘g‘lining ijodi	9
3	**Шамилова Г.** Структурно-семантические особенности фразеологических единиц с числовым компонентом	12
4	**Sobirov A., Rahmatullayeva U.** Andijon viloyati etnotoponimlarining areal manzarasi	18
5	**Абдиназимов Ш.** Миллийлигимиз исми-шәрипимизден басланады	23
6	**Мыңбаев Н., Furthermore Бобоходжаев Р.** К вопросу о классификации тюркских этнических имен	26
7	**Abdiyev M., Rahmonov S.** Pastdarg‘om tumani Chandir shevasiga xos so‘zlarning o‘zaro munosabatga kirishuvi holatlari	34
8	**Mengliyev B.** “Korpus shevashunosligi” o‘quv fani haqida	38
9	**Elov B.** O‘zbek tili milliy korpusi matnlarini dependency parsing usullari va algoritmlari	43
10	**Xolmanova Z.** O‘zbek shevalari va turkiy tillar leksikasidagi mushtaraklik	59
11	**Ashirboyev S.** O‘zbek shevalari normasi xususida	64

1-SHO‘BA. SHEVALAR VA FOLKLORNING ILMIY MUAMMOLARI XORIJLIK OLIMLAR NAZDIDA

1	**Bahşiyeva T.** Ermenistan'daki türk kökenli yer adları	68
2	**Quliyeva Z.** Azərbaycan yaziçilarinin bədii əsərlərində toponimlərin üslubi xüsusiyyətləri (Cəlil Məmmədquluzadənin bədii nəsri nümunəsində)	72
3	**Абдусамад Э., Турдибеков М.** Тожикистонда ўзбек шеваларининг ўрганилиши	76
4	**Sheronov B., Ermatov I.** To‘ra Sulaymon ijodida dialektizmlar	80
5	**Adilbekova E., Berikkyzy S.** Turk dastanlarinda kahraman kültü	84
6	**Асадова Ф.** Обогащение Азербайджанского языка словами из современного турецкого языка	88
7	**Hüseynova E.** Orxan Kəmalin əsərlərində Anadolu həyati	93
8	**Adilbekova E., Emre Gülce** Türk dünyasi öğrencilerine yönelik türkçe öğretimi:yöntemler ve yaklaşimlar	98

45	**Sattorova J.** Uzun tumani shevasining ba’zi fonetik xususiyatlari (Eshonqishloq shevasida)	**688**
46	**Qurbonnazarova S.** Qo‘shko‘pir shevalarining ba’zi fonetik xususiyatlariga doir (G‘ozovot qishlog‘i shevasi misolida)	**692**
47	**Xidirova D.** G‘allaorol shevalarining ba’zi fonetik xususiyatlari (Qo‘ytosh qishlog‘i shevalari misolida)	**697**
48	**Bahodirova G.** Piskent shahri shevasining ba’zi fonetik va grammatik xususiyatlariga doir	**702**
49	**Sanaqulova S.** Oqdaryo tumani shevalarining fonetik xususiyalari (Xo‘ja qishloq shevasi)	**706**
50	**Eraliyeva M.** Zarbdor shevasining ba’zi fonetik xususiyatlariga doir	**711**
51	**Maqsudova M.** Toshkent shahri Olmazor tumani shevalarining ba’zi fonetik xususiyatlariga doir	**714**
52	**Rahimqulova O.** G‘ani Jahongirovning ilmiy ijodi va bolalar folklori	**720**
53	**O‘ralova S.** G‘allaorol tumani shevalarining ba’zi fonetik xususiyatlariga doir (Obuz qishloq shevasi misolida)	**723**
54	**Abirqulova D.** G‘allaorol shevalarining ba’zi fonetik xususiyatlariga doir	**726**
55	**Rustamova S.** Toshkent dialektining ba’zi fonetik xususiyatlariga doir	**730**
56	**Olimjonova Z.** Olmaliq shevasining ba’zi fonetik, morfologik xususiyatlariga doir	**734**
57	**Usmonova S., Sotiboldiyev D.** Oppartak qishlog‘i shevasiga xos ayrim xususiyatlar	**736**
58	**Erkinova M.** Rivoyatlardagi Sulton Husayn obrazi haqida	**740**
59	**Олжабаева Н.** Ұлттық мұра - домбыра!	**742**
60	**Po‘latova Sh.** Namanangan viloyati Yorqo‘rg‘on dialekti lekskasi	**745**
61	**Darvishov I., Ziyomiddinova R.** Uychi shevasidagi ayrim leksik birliklar semantik xususiyatlari	**749**
62	**Muydinova A., Hasanova O.** Alisher Navoiy ijodida tazod san’atining qo‘llanilishi	**752**
63	**Murotaliyeva M.** Pop tumani Xonobod qishlog‘i shevasining ayrim o‘ziga xos dialektal belgilari	**756**
64	**Shakarova N.** O‘zbek tilida yozma nutqni o‘stirish uchun berilgan mashqlar	**759**
65	**Сайфудинова Н.** Өзбек және қазақ фольклорының тұтастығы	**761**
66	**Rahimqulova O.** Yangiqo‘rg‘on shevasida olmosh so‘z turkumining qo‘llanishiga doir	**763**
67	**Sailboyeva D.**	**766**

O‘ZBEK TILIDA YOZMA NUTQNI O‘STIRISH UCHUN BERILGAN MASHQLAR (5-sinf darsligi misolida)
EXERCISES FOR DEVELOPING WRITTEN SPEECH IN UZBEK (5th grade textbook)

Shakarova Nilufar Xabibullayevna,
Toshkent amaliy fanlar universiteti magistranti
Doi.10.52773/tsuull.conf.2025.24.05/NVXL5077

Annotation. *This article analyzes the exercises and recommendations presented in the new 5th-grade textbook for general education schools, which help develop students' writing skills, master correct pronunciation, express thoughts logically, and enhance the impact of written speech. Additionally, it discusses new ideas and interesting news from around the world that can broaden students' outlook and engage their interest.*
Keywords: *speech culture, oral speech, written speech, literary speech, monologic and dialogic speech.*

Bugungi kunda fanlarni o‘qitish, ta’lim berish, tillarni o‘rgatish prinsiplari o‘zgargan. Avvallari mavzuga doir mashqlar, lug‘atlar yod olish kerak bo‘lgan bo‘lsa, hozirda esa, qoidalarni to‘g‘ri tushunish, mavzuni mustahkamlovchi savollarga to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri tarzidagi qisqa javoblar bilan mustahkamlash kabi masalalar darslik kitoblarimizda keltirilgan. Mavzularni tushunishda mantiqiylik kuchaygan. Bunga turtki bo‘lgan narsa, bizning mamlakatimizdagi o‘quvchi yoshlarimiz bilim, ko‘nikmalarni tekshirilganda mantiqiy fikrlashda oqsayotganini aniqlashdi. Bunga sabab qilib, darslarda o‘quvchilar masalalarga o‘z fikrini qo‘sha olmayotganini, kitobdagi fikrlar bilan cheklanib qolayotganini ko‘rishgan. Hozirgi kundagi yangi maktab darsliklarida mavzular va rasmlar tubdan o‘zgargan. Mavzular ham yangicha ko‘rinishda yoritilgan. Masalan: yangi 5-sinf O‘zbek tili darsligida mavzu tushuntirildi, qoida misollar bilan ko‘rsatildi va mana mashq berildi.

1. ***Gaplarni namunadagidek davom ettiring*.**

Namuna: Sen qaysi kasbni (tanlamoq) – Sen qaysi kasbni tanlamoqchisan?
1. Sen qaysi kasbni (tanlamoq)?
2. Biz maktab hovlisidagi xazonlarni (to‘plamoq).
3. Akmal Azizani Toshkent politexnika muzeyiga hech qachon (olib bormaslik).
4. Men xalqaro festivallarda (qatnashmoq).
5. O‘quvchilar "Yosh kitobxon" tanlovida (ishtirok etmaslik)?
6. Siz O‘tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" asarini qachon (o‘qimoq)?

Bu mashq ishlash asnosida qoidani qo‘llaydi va mavzuga doir gaplar bilan tanishadi. Mavzumiz: Yosh kitobxon, grammatik qoidamiz esa kelasi zamon maqsad fe’li: -moqchi

Yozma nutqning to‘g‘ri shakllantirilishi og‘zaki nutqning aniq shakllanishi bilan shambarchas bog‘liqdir. Ta’limda og‘zaki va yozma nutqning bir vaqtda amalga oshirilishidan maqsad ham shu. O‘zbek sinflarida o‘quvchilar birinchi sinfdan boshlaboq bog‘lanishli nutqqa o‘rgatiladi. Og‘zaki bayon,insho, matnlarni tuzdirish rasmlar yordamida hikoya qilish orqali ularning nutqlari shakllantiriladi. Ikkinchi sinfga o‘tganda esa o‘quvchilar matnni og‘zaki hikoyalash va yozish mashqlari o‘rgatiladi.

Yana bir yangi mavzumiz haqida mavzu qahramonlari yozuvchi va shoir hayot yo‘li haqidagi matn bilan tanishtiriladi va savollarga javob beriladi.

Savollarga javob bering.

1. Ijodkorlarimiz qayerlik?
2. O‘zbekiston Respublikasi Davlat madhiyasining so‘zlari muallifi kim?
3. Xudoyberdi To‘xtaboyev bolaligida kimlar bilan yashagan?

4. "Mitti yulduz" qaysi ijodkorning ilk kitobi?
5. Xudoyberdi Toʻxtaboyevning qaysi asari juda mashhur?

Bunday keyin esa grammatik qoida "Oʻtgan zamon fe'li: -ar (-r)+edi, -mas+edi
Va mavzuga va qoidaga mos gaplar keltiriladi.

Nuqtalar oʻrniga mos soʻzlarni namunadagidek qoʻying. Namuna: Xudoyberdi Toʻxtaboyev bolalarni juda yaxshi koʻrar edi.

1. Xudoyberdi Toʻxtaboyev bolalarni juda ... .
2. Abdulla Oripov yoshligidan she'rlar ... .
3. Sen she'rlarni tez ... .
4. Yosh Xudoyberdi bobosi Erkaboy va buvisi Robiyabibilar bilan ... ?
5. Hoshimjon sehrli qalpoqcha bilan ... ?
6. Men "Sariq devni minib" asarini qayta-qayta ... .

suhbatlashmaslik ~~yaxshi koʻrmoq~~ yozmoq yodlamaslik oʻqimoq yashamoq kabi mashqlarni koʻrishimiz mumkin. Rusiyzabon oʻquvchilarimiz uchun bizning mamlakatimiz ma'naviy hayotida muhim rol oʻynaydi. Sababi til oʻrganish orqali bizning milliyligimiz, ta'lim-tarbiya, madaniyatimizni ham oʻrganadi. Faqatgina oʻzbek tilida gapirmaydi, yozma nutqini boyitmaydi, milliy ma'naviyatimiz va qadriyatlarimizni ham oʻrganadi, hurmat qiladi.

Yozma nutq haqida tilshunos olim N. A. Mahmudov "Yozma nutq – nutq madaniyatining eng rivojlangan turi boʻlib, u fikrni aniq, izchil, mantiqiy va tushunarli bayon etishni talab etadi." Olim bu fikrlari bilan yozma nutqni oʻrganish jarayonida oʻzbek tili me'yorlariga rioya qilish zarurligini ta'kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. N. Rasulov, D. Usmonova, Y. Hasanova Oʻzbek tili 5-sinf Yangi nashr. Toshkent – 2024
2. Mahmudov N. A. Oʻqituvchi nutqi madaniyati.- Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi Oʻzbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2007.
3. Toʻxliyev B. Adabiyot oʻqitish metodikasi.- Toshkent: Oʻqituvchi, 1992
4. N.Mahmudov, A. Nurmonov Oʻzbek tilining nazariy grammatikasi (sintaksis) Toshkent-1995 "Oʻqituvchi"
5. Abduazizov A. «Oʻzbek tili metodikasi». — Toshkent: Oʻqituvchi, 2018.
6. 2. Joʻrayev N., Qurbonov O. «Oʻzbek tilini oʻqitish metodikasi». — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
7. 3. Mirzaaxmedova N. «Nutq madaniyati va uslubiy tahlil». — Toshkent: Fan, 2017.